

98-02

Θεόδωρος ΜΗΤΡΑΚΟΣ*, Γιώτα ΠΑΝΟΠΟΥΛΟΥ** και Πάνος ΤΣΑΚΛΟΓΛΟΥ***

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΦΤΩΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:

ΠΟΣΟΤΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

* Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

** Πανεπιστήμιο Sussex, Μεγ. Βρετανία

*** Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών και Ινστιτούτο Μελετών Οικονομικής Πολιτικής (ΙΜΟΠ)

Η έρευνα του κ. Μητράκου υποστηρίχθηκε από το Πρόγραμμα ΥΠΕΡ της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας (έργο Ε341) και αποτελεί μέρος της διδακτορικής του διατριβής που πραγματοποιείται την περίοδο αυτή στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, η έρευνα της κας Πανοπούλου υποστηρίχθηκε από το Πρόγραμμα ΠΕΝΕΔ της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας (έργο 96-391) ενώ η έρευνα του κ. Τσακλόγλου υποστηρίχθηκε από το Πρόγραμμα ACE της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ACE grant No 94-0617-R)

1. Εισαγωγή

Η συστηματική εμπειρική διερεύνηση των φαινομένων της οικονομικής ανισότητας και της φτώχειας στην Ελλάδα είναι σχετικά πρόσφατη. Η έλλειψη συστηματικών μελετών πριν από τη δεκαετία του 1970 μπορεί να αποδοθεί σε τρεις κυρίως λόγους. Πρώτον, από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970 η Ελληνική οικονομία αναπτυσσόταν με ταχύτατους ρυθμούς και, ακόμα και αν υποθεθεί ότι η ανισότητα και η σχετική φτώχεια αυξάνονταν κατά την περίοδο αυτή, κατά πάσα πιθανότητα τόσο το μέσο βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού όσο και το βιοτικό επίπεδο των φτωχότερων στρωμάτων βελτιώθηκε σημαντικά. Δεύτερον, η ύπαρξη ισχυρών οικογενειακών δεσμών σε πολλές περιπτώσεις υποκαθιστούσε το σχεδόν ανύπαρκτο κράτος πρόνοιας και απέτρεπε την εμφάνιση ακραίων περιπτώσεων ένδειας και αποστέρησης. Τρίτον, το πλαίσιο δράσης των φορέων που συνήθως εγείρουν ζητήματα αναδιανομής (πρωτίστως εργατικά συνδικάτα) ήταν θεσμικά περιορισμένο τόσο κατά την προδικτατορική περίοδο όσο και, κυρίως, στη διάρκεια της χούντας. Σαν αποτέλεσμα, μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970, η πίεση για αναδιανομή του εισοδήματος και λήψη μέτρων για την καταπολέμηση της φτώχειας ήταν μάλλον μικρή και το κίνητρο για την διεξαγωγή σχετικών επιστημονικών μελετών σχετικά περιορισμένο. Επιπρόσθετα, τα απαραίτητα στατιστικά δεδομένα για τη διεξαγωγή αντιστοίχων επιστημονικών ερευνών ήταν σχεδόν ανύπαρκτα. Η κατάσταση αυτή άλλαξε ριζικά κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1970 και, ιδιαίτερα μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1980. Η Ελληνική οικονομία περιήλθε σε κατάσταση στασιμότητας που ακολουθήθηκε από παρατεταμένες περιόδους σταθεροποιητικών προγραμμάτων. Σαν αποτέλεσμα, συζητήσεις γύρω από θέματα κοινωνικής δικαιοσύνης, ανισότητας, φτώχειας και, για πρώτη φορά, κοινωνικού αποκλεισμού ήρθαν σταδιακά στο επίκεντρο του δημοσίου διαλόγου. Παράλληλα, η διαθεσιμότητα των απαραίτητων στατιστικών στοιχείων επέτρεψε τη διερεύνηση σε βάθος πολλών πτυχών των φαινομένων της φτώχειας και της οικονομικής ανισότητας στη χώρα μας.¹

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να εξετάσει τις ποσοτικές διαστάσεις και τη δομή των οικονομικών ανισοτήτων και της φτώχειας στην Ελλάδα χρησιμοποιώντας τα μικρο-στοιχεία της Έρευνας Οικογενειακών Προϋπολογισμών (ΕΟΠ) του 1993/94. Ειδικότερα, το ενδιαφέρον μας επικεντρώνεται στην εκτίμηση του μεγέθους και στη διερεύνηση της δομής της ανισότητας και της φτώχειας στη χώρα μας και στη εξέταση της σχετικής θέσης της Ελλάδας σε σύγκριση με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Το επόμενο τμήμα της μελέτης πραγματεύεται μεθοδολογικά προβλήματα, στο τρίτο τμήμα παρουσιάζονται τα εμπειρικά αποτελέσματα και στο τέταρτο τα συμπεράσματα της μελέτης.

2. Μεθοδολογικά προβλήματα

Κάθε προσπάθεια εμπειρικής διερεύνησης των φαινομένων της οικονομικής ανισότητας και της φτώχειας έχει να αντιμετωπίσει σειρά μεθοδολογικών προβλημάτων. Το σοβαρότερο, ίσως, από τα προβλήματα αυτά αφορά στην επιλογή της πλέον κατάλληλης μεταβλητής για τη μελέτη αυτών των φαινομένων. Οι περισσότερες σχετικές θεωρητικές συμβολές αναφέρονται γενικά στην "κατανομή της ευημερίας μεταξύ των μελών του κοινωνικού συνόλου". Ωστόσο, λόγω του ότι η "ευημερία" δεν είναι

1. Για μία κριτική επισκόπηση της βιβλιογραφίας των οικονομικών ανισοτήτων στην Ελλάδα βλ. Μητράκος και Τσακλόγλου (1996), ενώ για μια επισκόπηση εμπειρικών διερευνήσεων του φαινομένου της φτώχειας στην Ελλάδα βλ. Τσακλόγλου (1993) και Petmesidou (1996).

άμεσα παρατηρήσιμη, το πρόβλημα ανάγεται στην επιλογή της μεταβλητής που προσεγγίζει περισσότερο αξιόπιστα το επίπεδο ευημερίας των μελών ενός πληθυσμού. Συνήθως οι εμπειρικές μελέτες χρησιμοποιούν την τρέχουσα καταναλωτική δαπάνη ή το τρέχον εισόδημα των μελών του πληθυσμού ως δείκτη ευημερίας. Το τρέχον εισόδημα θεωρείται ότι απεικονίζει καλύτερα την ικανότητα των ατόμων/νοικοκυριών να επιτύχουν ένα συγκεκριμένο επίπεδο ευημερίας, ενώ η τρέχουσα κατανάλωση θεωρείται ότι προσεγγίζει καλύτερα το "μόνιμο" ή μακροχρόνιο εισόδημά τους λόγω της ύπαρξης μηχανισμού εξομάλυνσης της κατανάλωσης διαχρονικά [Zeldes (1989), Atkinson (1991), Sen (1992), Chaudhuri και Ravallion (1994)].

Η συμφωνία/ασυμφωνία των δύο αυτών δεικτών, μπορεί εύκολα να ελεγχθεί εμπειρικά με βάση το βαθμό αναταξινόμησης των νοικοκυριών στα διάφορα κλιμάκια (δεκατημόρια), που επιφέρουν οι δείκτες αυτοί. Όπως προκύπτει από τον Πίνακα 1, με βάση τα δεδομένα της ΕΟΠ 1993/94, ο βαθμός συσχέτισης των ταξινομήσεων των νοικοκυριών με βάση το (ισοδύναμο) εισόδημα και την (ισοδύναμη) καταναλωτική δαπάνη είναι σχετικά χαμηλός (συντελεστής Spearman 0.710). Συγκεκριμένα, μόνο το 56.28% των νοικοκυριών με βάση την κατανομή της καταναλωτικής δαπάνης, ανήκει στο ίδιο ή σε παρακείμενο δεκατημόριο με βάση την κατανομή του εισοδήματος, ενώ το υπόλοιπο 43.72% μετακινείται κατά δύο και πλέον δεκατημόρια. Είναι, επίσης, χαρακτηριστικό ότι στον Πίνακα 1 υπάρχουν δύο μόνο κενές κυψελίδες, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι μετακινήσεις των νοικοκυριών καλύπτουν όλο σχεδόν το εύρος των δεκατημορίων.

Τα προηγούμενα αποτελέσματα, δημιουργούν σοβαρά ερωτηματικά ως προς την καταλληλότητα τουλάχιστον του ενός από τους δύο προηγούμενους δείκτες να απεικονίσει ικανοποιητικά το επίπεδο ευημερίας των μελών του πληθυσμού, γεγονός που καθιστά επιθυμητή την αναζήτηση ενός εναλλακτικού δείκτη. Μια ενδιαφέρουσα προσέγγιση στην κατεύθυνση αυτή, προκύπτει από την υπόθεση του μόνιμου εισοδήματος του Friedman (1957). Γι' αυτό το λόγο χρησιμοποιήθηκε η μεθοδολογία των Abul Naga (1994) και Mercader (1997) για την εκτίμηση ενός δείκτη του "μόνιμου εισοδήματος" των μελών του πληθυσμού, αξιοποιώντας τις διαθέσιμες πληροφορίες για την τρέχουσα καταναλωτική δαπάνη και το τρέχον εισόδημα των νοικοκυριών [Mitrakos και Tsakiloglou (1997)].

Η νέα αυτή μεταβλητή (μόνιμο εισόδημα) καθώς και η τρέχουσα καταναλωτική δαπάνη και το τρέχον εισόδημα των νοικοκυριών χρησιμοποιούνται ως μεταβλητές για την ανάλυση της ανισότητας και της φτώχειας στην παρούσα μελέτη. Ο ορισμός της καταναλωτικής δαπάνης περιλαμβάνει εκτός από την αξία των αγορών και τις τεκμαρτές δαπάνες κατανάλωσης (κατανάλωση ίδιας παραγωγής, παροχές σε είδος, τεκμαρτά ενοίκια, κ.λ.π.). Οι αυτές δαπάνες αυτές έχουν προστεθεί και στον ορισμό του τρέχοντος εισοδήματος. Μία σειρά από διορθώσεις έχουν γίνει στο αρχικό υλικό της ΕΟΠ με σκοπό την καλύτερη προσέγγιση του επιπέδου της ευημερίας των μελών του πληθυσμού. Συγκεκριμένα, οι δαπάνες και τα εισοδήματα των νοικοκυριών εκφράστηκαν σε σταθερές μέσες τιμές του 1994, ελάχιστα νοικοκυριά εξαιρέθηκαν από το αρχικό δείγμα λόγω ελλιπούς ή αναξιόπιστης πληροφόρησης, το αρχικό δείγμα επανασταθμίστηκε με βάση τα αποτελέσματα της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού του 1994, ενώ εκτιμήθηκαν και προστέθηκαν στον ορισμό της καταναλωτικής δαπάνης αλλά και του τρέχοντος εισοδήματος των νοικοκυριών οι τεκμαρτές αξίες των υπηρεσιών των ιδιωτικών αυτοκινήτων

(και, αντίστοιχα, αφαιρέθηκαν από τον ορισμό της καταναλωτικής δαπάνης οι δαπάνες αγοράς ιδιωτικών αυτοκινήτων).²

Στη παρούσα μελέτη μονάδα ανάλυσης είναι το μέλος του πληθυσμού, ενώ οι κατανομές που χρησιμοποιούνται λαμβάνουν υπόψη τους τόσο τις οικονομίες κλίμακας στην κατανάλωση όσο και τις διαφορές στις ανάγκες ανηλίκων και ενηλίκων, μέσω της χρήσης κλιμάκων ισοδυναμίας.³ Οι χρησιμοποιούμενες κατανομές είναι κατανομές ισοδύναμης καταναλωτικής δαπάνης, ισοδύναμου τρέχοντος (διαθέσιμου) εισοδήματος και ισοδύναμου μόνιμου εισοδήματος κατά κεφαλή. Για τον υπολογισμό τους οι αντίστοιχες μεταβλητές του κάθε νοικοκυριού διαιρέθηκαν με τον αριθμό των ισοδύναμων ενηλίκων του και το πηλίκο που προέκυψε αποδόθηκε σε κάθε μέλος του νοικοκυριού. Οι οικογενειακές κλίμακες ισοδυναμίας που χρησιμοποιήθηκαν είναι αυτές της Eurostat [Hagenaars κ.α. (1994)] που δίνουν σταθμίσεις 1.00 στον αρχηγό του νοικοκυριού, 0.50 στα άλλα μέλη του νοικοκυριού ηλικίας άνω των 13 ετών και 0.30 στα παιδιά έως 13 ετών. Σε σχέση με άλλες κλίμακες ισοδυναμίας που χρησιμοποιούνται σε παρόμοιες εμπειρικές μελέτες, οι κλίμακες της Eurostat υποθέτουν μέτριες οικονομίες κλίμακας στην κατανάλωση. Πρέπει, πάντως, να επισημανθεί ότι αν και τα αποτελέσματα της διάσπασης της ανισότητας που παρουσιάζονται στα επόμενα τμήματα της μελέτης επηρεάζονται ελάχιστα από τη χρήση εναλλακτικών κλιμάκων ισοδυναμίας, τόσο η σχετική θέση ορισμένων πληθυσμιακών ομάδων όσο και τα αποτελέσματα της διάσπασης της φτώχειας παρουσιάζουν ευαισθησία ως προς τις αντίστοιχες επιλογές [Tsakloglou και Panopoulou (1997)].

Η επιλογή του δείκτη ή δεικτών μέτρησης της ανισότητας και της φτώχειας αποτελεί ένα επιπλέον σημαντικό πρόβλημα. Κάθε δείκτης ανισότητας και φτώχειας αντιστοιχεί σε μία διαφορετική Συνάρτηση Κοινωνικής Ευημερίας και, επομένως, είναι περισσότερο ή λιγότερο ευαίσθητος σε διαφορετικούς τύπους μεταβιβάσεων. Εφόσον δεν μπορεί να υπάρξει μία ομόφωνα αποδεκτή άριστη Συνάρτηση Κοινωνικής Ευημερίας, δεν μπορούν να υπάρξουν και ομόφωνα αποδεκτοί άριστοι δείκτες ανισότητας και φτώχειας. Ορισμένοι ευρύτατα χρησιμοποιούμενοι δείκτες ανισότητας και φτώχειας μαζί με τις ποσοστιαίες μερίδες των δεκατημορίων των νοικοκυριών παρατίθενται στον Πίνακα 2.⁴ Ακολουθώντας την πρακτική της Eurostat [Hagenaars κ.α. (1994)], για την εκτίμηση των δεικτών φτώχειας η γραμμή φτώχειας ορίζεται ως το μισό του μέσου της αντίστοιχης κατανομής (ισοδύναμης καταναλωτικής δαπάνης / τρέχοντος εισοδήματος / μόνιμου εισοδήματος).

Όπως ήταν αναμενόμενο, η καμπύλη Lorenz της κατανομής του μόνιμου εισοδήματος βρίσκεται σαφώς εγγύτερα στην καμπύλη που αντιστοιχεί στην πλήρη ισότητα, σε σχέση με τις καμπύλες Lorenz των άλλων δύο κατανομών. Οι τιμές των δεικτών ανισότητας μειώνονται μεταξύ 20% και 43% καθώς κινούμαστε προς την τελευταία στήλη του Πίνακα 2 ενώ οι εκτιμήσεις των δεικτών φτώχειας μειώνονται

2. Για μία αναλυτική παρουσίαση των διορθώσεων που έχουν γίνει στα στοιχεία της ΕΟΠ, όπως επίσης και συγκρίσεις με τους Εθνικούς Λογαριασμούς και την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού βλ. Μητράκος (1997).

3. Το θέμα της επιλογής των καταλλήλων κλιμάκων ισοδυναμίας είναι ιδιαίτερα αμφιλεγόμενο και οι κλίμακες ισοδυναμίας που χρησιμοποιούνται στις σχετικές εμπειρικές μελέτες διαφέρουν σημαντικά τόσο ως προς το επίπεδο των οικονομιών κλίμακας όσο και ως προς τις σχετικές ανάγκες ανηλίκων και ενηλίκων που υποθέτουν. Για μία συζήτηση στο θέμα αυτό βλ. Deaton και Muellbauer (1980), Buhmann κ.α. (1988), Blundell και Lewbel (1991), και Coulter κ.α. (1992a και 1992b). Για οικονομετρικές εκτιμήσεις κλιμάκων ισοδυναμίας για το σχετικό κόστος των ανηλίκων στην Ελλάδα βλ. Tsakloglou (1991) και Livada κ.α. (1996).

4. Η σχετική βιβλιογραφία είναι εξαιρετικά εκτεταμένη. Για ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες επισκοπήσεις βλ. Kakwani (1980), Lambert (1993), Cowell (1995) και Sen (1997).

άνω του 50%. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η τεχνική εκτίμησης του μόνιμου εισοδήματος που χρησιμοποιήθηκε εξομαλύνει σημαντικά τις ακραίες τιμές της καταναλωτικής δαπάνης και του τρέχοντος εισοδήματος. Επιπλέον, όλοι οι δείκτες ανισότητας και φτώχειας λαμβάνουν μικρότερες τιμές στην κατανομή της καταναλωτικής παρά στην κατανομή του τρέχοντος εισοδήματος αν και οι καμπύλες Lorenz των δύο κατανομών τέμνονται στο ανώτερο δεκατημόριο.

Για τη μέτρηση και διάσπαση της ανισότητας και της φτώχειας στο επόμενο τμήμα της μελέτης χρησιμοποιούνται τρεις δείκτες. Η μέση λογαριθμική απόκλιση (N, γνωστή και ως δεύτερος δείκτης του Theil (1967)) ως δείκτης ανισότητας και το ποσοστό φτώχειας (P) και ο δείκτης των Foster κ. α. (1984) (F) ως δείκτες φτώχειας. Οι δείκτες N και F έχουν όλες τις επιθυμητές ιδιότητες που πρέπει να παρουσιάζουν οι δείκτες μέτρησης ανισότητας και φτώχειας. Αντίθετα, το ποσοστό φτώχειας αν και παραβιάζει ορισμένες από τις γενικά αποδεκτές ιδιότητες των δεικτών φτώχειας (μονοτονικότητα, αρχή των μεταβιβάσεων), παρέχει μια σχετικά σαφή ένδειξη της έκτασης της φτώχειας σε ένα πληθυσμό. Επιπλέον, ο δείκτης N επιτρέπει τη διάσπαση της συνολικής ανισότητας σε ανισότητα "μεταξύ πληθυσμιακών ομάδων" και ανισότητα "εντός πληθυσμιακών ομάδων", όταν ο πληθυσμός χωρισθεί σε μη επικαλυπτόμενες ομάδες. Η ιδιότητα αυτή αξιοποιείται στη συνέχεια για τη λεπτομερή εξέταση της δομής της ανισότητας. Αντίστοιχα, τόσο ο δείκτης P όσο και ο δείκτης F επιτρέπουν τη διάσπαση της συνολικής φτώχειας και την ποσοτικοποίηση της συνεισφοράς κάθε πληθυσμιακής ομάδας στη διαμόρφωση του συνολικού επιπέδου φτώχειας.

3. Εμπειρικά αποτελέσματα

Στο τμήμα αυτό επιχειρείται η διάσπαση της συνολικής ανισότητας και φτώχειας με βάση τις κατανομές της ισοδύναμης κατά κεφαλή καταναλωτικής δαπάνης (CE), τρέχοντος εισοδήματος (CI) και μόνιμου εισοδήματος (PI). Τα εμπειρικά αποτελέσματα της διάσπασης αυτής δίνονται στον Πίνακα 3. Για την ταξινόμηση του πληθυσμού χρησιμοποιούνται περιφερειακά (μέγεθος δήμου ή κοινότητας διαμονής του νοικοκυριού), δημογραφικά (τύπος νοικοκυριού), κοινωνικοοικονομικά (επαγγελματική ομάδα του αρχηγού του νοικοκυριού) και εκπαιδευτικά (επίπεδο εκπαίδευσης του αρχηγού του νοικοκυριού) χαρακτηριστικά. Στον Πίνακα 3 παρουσιάζονται οι εκτιμήσεις των δεικτών N, P και F για τις διάφορες κοινωνικο-οικονομικές ομάδες, μαζί με τις πληθυσμιακές μερίδες και τη μέση σχετική ισοδύναμη καταναλωτική δαπάνη, τρέχον εισόδημα και μόνιμο εισόδημα των ομάδων αυτών (εθνικός μέσος: 100.00). Οι τιμές στις παρενθέσεις κάτω από τους επιμέρους δείκτες είναι οι ποσοστιαίες συνεισφορές των αντίστοιχων ομάδων στη συνολική ανισότητα και φτώχεια. Για το δείκτη N, η συνολική συνεισφορά των "μεταξύ" και "εντός" των ομάδων ανισοτήτων στη συνολική ανισότητα δίνεται στο τέλος της κάθε επιμέρους ομαδοποίησης.

Στο πρώτο μέρος του Πίνακα 3 η συνολική ανισότητα και φτώχεια διασπώνται με βάση το μέγεθος του δήμου ή της κοινότητας διαμονής των μελών του πληθυσμού (δηλαδή το βαθμό αστικότητας). Ανάλογα με την κατοικία διαμονής τους τα νοικοκυριά διακρίνονται σε αστικά (με διάκριση σε δύο επιπλέον υπο-ομάδες), ημιαστικά και αγροτικά. Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα αυτά υπάρχει μία σαφής θετική συσχέτιση μεταξύ του μέσου επιπέδου ευημερίας και του βαθμού αστικότητας. Αντίθετα, δεν φαίνεται να υπάρχει μία σαφής σχέση μεταξύ επιπέδου ανισότητας και βαθμού αστικότητας ενώ σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις η ανισότητα "εντός" των διαφόρων ομάδων είναι μικρότερη από τη

συνολική ανισότητα. Η συνεισφορά της ανισότητας "μεταξύ" των περιοχών με διαφορετικό βαθμό αστικότητας στη συνολική ανισότητα δεν ξεπερνά το 11%, παρά τις έντονες διαφορές στις μέσες τιμές των μεταβλητών. Παρόμοια αποτελέσματα δίνει και η διάσπαση της ανισότητας κατά γεωγραφική περιφέρεια [Μητράκος και Τσακλόγλου (1997)]. Τα αποτελέσματα αυτά βρίσκονται σε αντίθεση με την ευρέως διαδεδομένη άποψη ότι ένα μεγάλο μέρος της ανισότητας στην Ελλάδα είναι αποτέλεσμα διαφορών μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών (ή μεταξύ περιφερειών). Όσον αφορά το επίπεδο φτώχειας, τόσο οι εκτιμήσεις του ποσοστού φτώχειας όσο και του δείκτη F δείχνουν ότι τα μέλη των νοικοκυριών που διαμένουν σε αγροτικές περιοχές διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να βρεθούν κάτω από τη γραμμή φτώχειας σε σχέση με τα μέλη των νοικοκυριών που διαμένουν σε ημιαστικές και κυρίως αστικές περιοχές. Συγκεκριμένα, η συνεισφορά των αγροτικών περιοχών στη συνολική φτώχεια σύμφωνα με το δείκτη F κυμαίνεται μεταξύ 47% έως 57%, ενώ η πληθυσμιακή της μερίδα είναι μόλις 24%.⁵

Στο δεύτερο μέρος του Πίνακα 3, επιχειρείται διάσπαση της ανισότητας και της φτώχειας με βάση τον τύπο του νοικοκυριού. Συγκεκριμένα, για την ομαδοποίηση του πληθυσμού χρησιμοποιούνται ταυτόχρονα ως κριτήρια η ηλικία και η οικογενειακή κατάσταση του αρχηγού καθώς και η σύνθεσή του νοικοκυριού. Με τον τρόπο αυτό γίνονται διακριτές ορισμένες πληθυσμιακές ομάδες ιδιαίτερου ενδιαφέροντος (ηλικιωμένα ή μη άτομα που μένουν μόνο τους, ηλικιωμένα ή μη ζευγάρια χωρίς παιδιά, ζευγάρια με παιδιά, μονογονεακά νοικοκυριά, κ.λ.π.). Με βάση τις μέσες τιμές των μεταβλητών, είναι χαρακτηριστική η έντονη διαφοροποίηση μεταξύ των δύο πρώτων και δύο επόμενων ομάδων του Πίνακα 3, όπου τα νεώτερα άτομα και ζευγάρια (αλλά και τα ζευγάρια με ένα ή δύο παιδιά) εμφανίζονται να απολαμβάνουν ένα σημαντικά υψηλότερο βιοτικό επίπεδο σε σχέση με τα πιο ηλικιωμένα. Για τα ζευγάρια που έχουν παιδιά κάτω των 18 ετών, ο αριθμός των παιδιών, όπως ήταν αναμενόμενο, σχετίζεται αρνητικά με τις μέσες τιμές των μεταβλητών. Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι η ανισότητα εντός των τεσσάρων πρώτων ομάδων του πληθυσμού είναι πολύ υψηλότερη από τη συνολική ανισότητα. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχουν ιδιαίτερα έντονες ανισότητες εντός των ολιγομελών (μονομελών, διμελών) νοικοκυριών ακόμα και όταν απομονωθεί ο παράγοντας της ηλικίας του αρχηγού. Ως εκ τούτου, η συνολική ανισότητα ερμηνεύεται κυρίως από διαφορές που παρατηρούνται "εντός" των διαφόρων ομάδων του πληθυσμού, αφού η συνεισφορά της ανισότητας "μεταξύ" των ομάδων δεν ξεπερνά το 7%. Τα παραπάνω αποτελέσματα έρχονται να ενισχύσουν και οι εκτιμήσεις των δεικτών φτώχειας. Τόσο τα ηλικιωμένα άτομα που διαμένουν μόνο τους όσο και τα ηλικιωμένα ζευγάρια αποτελούν ομάδες υψηλού κινδύνου φτώχειας. Στην ίδια κατηγορία κατατάσσονται και τα ζευγάρια με τρία ή περισσότερα παιδιά, ενώ το αντίθετο ισχύει τόσο για τα μη ηλικιωμένα μονομελή και διμελή νοικοκυριά όσο και για τα ζευγάρια με ένα ή δύο παιδιά. Επίσης, αντίθετα με ότι συμβαίνει σε άλλες χώρες, στην Ελλάδα τα μονογονεακά νοικοκυριά και σχετικά λίγα είναι και, επιπλέον, φαίνεται να

5. Πρέπει, πάντως, να επισημανθεί ότι ορισμένα από αυτά τα αποτελέσματα θα μπορούσαν να είναι διαφορετικά αν χρησιμοποιούσαμε διαφορετικούς δείκτες τιμών για τις αστικές και τις αγροτικές περιοχές της χώρας. Όμως, τέτοιοι δείκτες δεν υπάρχουν και, επιπλέον, η Ελλάδα είναι μικρή χώρα και οι διαφορές στις μέσες σχετικές τιμές των διαφόρων περιοχών δεν αναμένεται να είναι εξαιρετικά μεγάλες (εκτός του ότι ανακλύπτουν σοβαρά μεθοδολογικά προβλήματα σχετικά με την κατασκευή τέτοιων δεικτών στην περίπτωση πολλών υπηρεσιών, π.χ. στέγασης).

απολαμβάνουν ένα σχετικά μάλλον ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο χωρίς να διατρέχουν ιδιαίτερα υψηλό κίνδυνο φτώχειας.⁶

Στο τρίτο τμήμα του Πίνακα 3, επιχειρείται διάσπαση της ανισότητας και της φτώχειας με βάση την επαγγελματική κατάσταση του αρχηγού του νοικοκυριού. Εκτός από το ίδιο το επάγγελμα, τόσο η θέση στην απασχόληση όσο και ο κλάδος οικονομικής δραστηριότητας του αρχηγού λαμβάνονται υπόψη για την ομαδοποίηση του πληθυσμού. Με βάση τις μέσες τιμές των μεταβλητών, σε σχετικά δυσμενέστερη θέση βρίσκονται τα μέλη των νοικοκυριών με αρχηγό εργαζόμενο στη γεωργία, ενώ στην καλύτερη θέση βρίσκονται τα μέλη των νοικοκυριών με αρχηγό εργοδότη εκτός του αγροτικού τομέα. Ο λόγος της μέσης δαπάνης, εισοδήματος και μόνιμου εισοδήματος των ομάδων αυτών είναι 1.78, 1.94 και 1.65, αντίστοιχα. Μεταξύ των μισθωτών σε καλύτερη σχετικά θέση βρίσκονται οι υπάλληλοι έναντι των εργατών ενώ οι εργαζόμενοι του ιδιωτικού τομέα βρίσκονται σε σχετικά δυσμενέστερη θέση σε σχέση με τους εργαζόμενους του δημοσίου τομέα. Όπως ήταν αναμενόμενο, οι μέσες τιμές των δεικτών ευημερίας, υπολείπονται κατά πολύ του εθνικού μέσου όρου στις ομάδες των συνταξιούχων και κυρίως των ανέργων (έως και 25%), ενώ ιδιαίτερα έντονη είναι και η ανισότητα που υπάρχει "εντός" των ομάδων αυτών. Πάντως και στη περίπτωση αυτή, η συνεισφορά της ανισότητας "μεταξύ" ομάδων, αν και μεγαλύτερη σε σχέση με τις δύο προηγούμενες ομαδοποιήσεις, δεν ξεπερνά το 15%, παρά τις ιδιαίτερα έντονες διαφορές στις μέσες τιμές των δεικτών ευημερίας. Ως προς τη διάσπαση της φτώχειας, δύο πληθυσμιακές ομάδες έχουν υψηλότερη συνεισφορά στη διαμόρφωση του συνολικού επιπέδου φτώχειας: τα μέλη των νοικοκυριών που έχουν αρχηγό συνταξιούχο ή απασχολούμενο στον αγροτικό τομέα της οικονομίας. Αν και η πληθυσμιακή μερίδα των δύο αυτών ομάδων είναι 36.5%, 53%-62% του συνόλου των φτωχών ανήκουν σ' αυτές, ενώ η συμβολή τους στη διαμόρφωση του συνολικού επιπέδου φτώχειας σύμφωνα με το δείκτη F είναι μεταξύ 60% και 68%. Είναι επίσης ενδιαφέρον να τονισθεί ότι τα ποσοστά αυτά είναι υψηλότερα όταν ως δείκτης ευημερίας χρησιμοποιείται το μόνιμο εισόδημα. Εκτός αυτών των δύο ομάδων, τα μέλη νοικοκυριών με αρχηγό άνεργο ή άτομο που ανήκει στην ανομοιογενή ομάδα "Άλλη επαγγελματική κατάσταση" υπεραντιπροσωπεύονται μεταξύ των φτωχών. Αντίθετα, η φτώχεια είναι εξαιρετικά χαμηλή μεταξύ των μελών των νοικοκυριών που έχουν αρχηγό εργοδότη ή υπάλληλο (ιδιωτικού ή δημόσιου τομέα).

Στο τελευταίο τμήμα του Πίνακα 3 το κριτήριο ομαδοποίησης του πληθυσμού είναι το επίπεδο εκπαίδευσης του αρχηγού του νοικοκυριού. Δεδομένου ότι το επίπεδο εκπαίδευσης του αρχηγού του νοικοκυριού είναι στενά συνδεδεμένο με το επίπεδο εκπαίδευσης των υπολοίπων μελών του νοικοκυριού, τα αποτελέσματα του πίνακα αυτού δίνουν μία σαφή εικόνα της σχέσης που υπάρχει μεταξύ εκπαίδευσης, ανισότητας και φτώχειας. Μια σειρά από ενδιαφέροντα συμπεράσματα προκύπτουν από τα αντίστοιχα αποτελέσματα του Πίνακα 3. Πρώτον, παρατηρείται μία ισχυρή θετική συσχέτιση μεταξύ του επιπέδου εκπαίδευσης του αρχηγού του νοικοκυριού, των μέσων τιμών των δεικτών ευημερίας και, ιδιαίτερα, του επιπέδου φτώχειας (κατ' αντίστροφη φορά). Οι διαφορές αυτές είναι περισσότερο έντονες στην περίπτωση των εισοδημάτων, όπου το μέσο ισοδύναμο εισόδημα των

6. Βέβαια, πρέπει να επισημανθεί ότι η σχετική θέση των διαφόρων πληθυσμιακών ομάδων του Πίνακα 3 επηρεάζεται σημαντικά από τις χρησιμοποιούμενες κλίμακες ισοδυναμίας. Για παράδειγμα, αν οι χρησιμοποιούμενες κλίμακες υπόθεταν μεγαλύτερες οικονομίες κλίμακας η σχετική θέση των ολιγομελών νοικοκυριών (συμπεριλαμβανομένων και των μονογονεακών οικογενειών) θα εμφανιζόταν δυσμενέστερη ενώ,

μελών των νοικοκυριών με αρχηγό πτυχιούχο Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης είναι υπερδιπλάσιο (λόγος 2.277) του αντίστοιχου εισοδήματος των μελών των νοικοκυριών με αρχηγό που δεν τελείωσε το Δημοτικό σχολείο. Οι ίδιες σημαντικές διαφορές παρατηρούνται και στους δείκτες φτώχειας όπου η ποσοστιαία συνεισφορά των νοικοκυριών με αρχηγό που δεν τελείωσε το δημοτικό κυμαίνεται μεταξύ 36% και 56% έναντι πληθυσμιακής μερίδας 17.7%, ενώ η αντίστοιχη συνεισφορά των νοικοκυριών με αρχηγό πτυχιούχο Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης είναι σχεδόν μηδενική. Δεύτερον, τα επίπεδα ανισότητας "εντός" των διαφόρων εκπαιδευτικών ομάδων είναι σημαντικά χαμηλότερα από το επίπεδο της ανισότητας στο σύνολο του πληθυσμού. Τρίτον, επειδή τα επίπεδα ανισότητας "εντός" των διαφόρων ομάδων είναι σχετικά χαμηλά και επιπλέον υπάρχουν σημαντικές διαφορές στις μέσες τιμές των δεικτών ευημερίας των ομάδων αυτών, η "μεταξύ" των ομάδων ανισότητα είναι αρκετά υψηλή, ιδιαίτερα αν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι ο πληθυσμός είναι ταξινομημένος σε πέντε μόλις ομάδες. Το ποσοστό της συνολικής ανισότητας που αποδίδεται σε διαφορές "μεταξύ" των εκπαιδευτικών ομάδων φθάνει το 25.5%. Με άλλα λόγια, οι εκπαιδευτικές ανισότητες δείχνουν να είναι στενά συνδεδεμένες τόσο με την ανισότητα όσο και με τη φτώχεια. Επομένως, είναι πολύ πιθανό ότι πολιτικές μείωσης των εκπαιδευτικών ανισοτήτων μπορούν να συνεισφέρουν ουσιαστικά στη μείωση της συνολικής ανισότητας και φτώχειας.⁷

Τα αποτελέσματα της μονομεταβλητής διάσπασης της ανισότητας δείχνουν ότι, με εξαίρεση το εκπαιδευτικό επίπεδο του αρχηγού του νοικοκυριού, κανένας από τους παράγοντες ταξινόμησης του πληθυσμού που χρησιμοποιήθηκαν στον Πίνακα 3 δεν συνεισφέρει περισσότερο από 15% στη διαμόρφωση της συνολικής ανισότητας των κατανομών της κατά κεφαλή ισοδύναμης καταναλωτικής δαπάνης, εισοδήματος και "μονίμου" εισοδήματος. Το ερώτημα που μένει μετά την προηγούμενη ανάλυση είναι κατά πόσο η συνδυασμένη (από κοινού) συνεισφορά των προηγούμενων ή και άλλων παραγόντων διαφοροποιεί σημαντικά τα αποτελέσματα. Στο ερώτημα αυτό απαντάει η μελέτη των Μητράκου και Τσακλόγλου (1997) ακολουθώντας πολυμεταβλητή διάσπαση (560 ομοιογενείς ομάδες) της διακύμανσης των λογαρίθμων στα στοιχεία καταναλωτικών δαπανών της ΕΟΠ 1993/94. Το κύριο συμπέρασμα της μελέτης αυτής είναι ότι ακόμα και σ' αυτή την περίπτωση λιγότερο από το 30% της συνολικής ανισότητας μπορεί να αποδοθεί σε διαφορές "μεταξύ" των ομάδων αυτών.

Ένα σχετικό ερώτημα μπορεί να τεθεί και ως προς τη δομή της φτώχειας. Δηλαδή, ποιοί από τους παράγοντες που εξετάστηκαν στον Πίνακα 3 επηρεάζουν σημαντικά την πιθανότητα ενός μέλους του πληθυσμού να βρεθεί κάτω από τη γραμμή φτώχειας όταν όλοι οι υπόλοιποι παράγοντες παραμένουν σταθεροί; Το ερώτημα αυτό μπορεί να απαντηθεί χρησιμοποιώντας ένα υπόδειγμα τύπου Logit.⁸ Τα εμπειρικά αποτελέσματα της εκτίμησης δίνονται στον Πίνακα 4. Το υπόδειγμα αυτό υποθέτει ότι η πιθανότητα ενός νοικοκυριού να καταταγεί ως φτωχό είναι ένα τυχαίο γεγονός που εξαρτάται από την

αντίθετα, η σχετική θέση των οικογενειών με τρία ή περισσότερα παιδιά θα εμφανιζόταν βελτιωμένη, βλ. Tsakloglou και Panopoulou (1997).

7. Τα αποτελέσματα σειράς εμπειρικών μελετών δείχνουν ότι η ανάπτυξη του εκπαιδευτικού συστήματος στην Ελλάδα κατά τις πρόσφατες δεκαετίες οδήγησε σε μείωση των οικονομικών ανισοτήτων. Αυτό ήταν κυρίως αποτέλεσμα παρεμβάσεων στο χώρο της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ ο αναδιανεμητικός ρόλος της δημόσιας τριτοβάθμιας εκπαίδευσης έχει αμφισβητηθεί έντονα [Ψαχαρόπουλος και Καζαμίας (1985), Psacharopoulos (1988), Patrinos (1992), Lambropoulos και Psacharopoulos (1992), Χρυσάκης (1993), Kanellopoulos και Psacharopoulos (1997), Tsakloglou και Antoninis (1997)].

8. Ένα παρόμοιο μοντέλο τύπου Probit έχει εκτιμηθεί για την Ελλάδα με τα στοιχεία της ΕΟΠ του 1981/82 από τους Loizides και Giachalis (1991).

ταυτόχρονη επίδραση μιας σειράς κοινωνικοοικονομικών και δημογραφικών παραγόντων. Οι παράγοντες που περιλαμβάνονται στην ανάλυση είναι οι ίδιοι που χρησιμοποιήθηκαν στη μέτρηση και διάσπαση της φτώχειας στον Πίνακα 3. Τα αποτελέσματα του υποδείγματος Logit δεν είναι απαραίτητο να συμπίπτουν με τα αποτελέσματα της μέτρησης της φτώχειας του Πίνακα 3. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι σε αντίθεση με την εκτίμηση τύπου Logit, τα ποσοστά φτώχειας των διαφόρων πληθυσμιακών ομάδων που δίνονται στον Πίνακα 3 δεν λαμβάνουν υπόψη τους την ταυτόχρονη επίδραση άλλων μεταβλητών, πέρα από τη συγκεκριμένη μεταβλητή ομαδοποίησης, πάνω στην πιθανότητα ένα μέλος του πληθυσμού να βρεθεί κάτω από τη γραμμή φτώχειας. Ως ομάδα αναφοράς για την εκτίμηση του υποδείγματος Logit λαμβάνονται τα μέλη των νοικοκυριών που διαμένουν σε δήμους 10.000 έως 100.000 κατοίκων, αποτελούνται από ένα ζευγάρι και δύο παιδιά έως 18 ετών και ο αρχηγός του νοικοκυριού είναι μισθωτός εργάτης, ο οποίος έχει τελειώσει το δημοτικό. Κατά την εξέταση των αποτελεσμάτων του πίνακα 4 πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι το ποσοστό φτώχειας της ομάδας αναφοράς είναι ελαφρά χαμηλότερο από τον εθνικό μέσο όρο. Για παράδειγμα, με βάση το τρέχον εισόδημα το ποσοστό φτώχειας της ομάδας αναφοράς είναι 11.96%, ενώ το αντίστοιχο συνολικό ποσοστό φτώχειας είναι 16.94%.

Οι συντελεστές των ανεξάρτητων μεταβλητών που παρουσιάζονται στον Πίνακα 4 μπορούν να ερμηνευτούν ως η μεταβολή του λογαρίθμου του λόγου της πιθανότητας ενός νοικοκυριού να είναι φτωχό ως προς την πιθανότητα να μην είναι φτωχό όταν μεταβάλλεται ένα από τα χαρακτηριστικά του νοικοκυριού σε σχέση με την ομάδα αναφοράς ενώ όλα τα άλλα χαρακτηριστικά παραμένουν αμετάβλητα. Ένας συντελεστής με θετικό (αρνητικό) πρόσημο δηλώνει ότι υπάρχει μεγαλύτερη (μικρότερη) πιθανότητα να είναι φτωχά τα μέλη των νοικοκυριών που ανήκουν στην εν λόγω ομάδα σε σχέση με τα μέλη των νοικοκυριών της ομάδας αναφοράς. Ο αντιλογάριθμοι των συντελεστών, που παρατίθενται επίσης στον Πίνακα 4, αντανακλούν τη μεταβολή του λόγου της πιθανότητας ενός νοικοκυριού να είναι φτωχό ως προς την πιθανότητα να μην είναι φτωχό όταν μεταβάλλεται ένα από τα χαρακτηριστικά του νοικοκυριού σε σχέση με την ομάδα αναφοράς και όλα τα άλλα χαρακτηριστικά παραμένουν σταθερά.

Τα αποτελέσματα του πρώτου μέρους του Πίνακα 4 δεν διαφέρουν ουσιωδώς από τα αντίστοιχα αποτελέσματα του Πίνακα 3. Η πιθανότητα να καταταγούν τα μέλη ενός νοικοκυριού ως φτωχά σε σχέση με την ομάδα αναφοράς αυξάνει κατά ένα ποσοστό στατιστικά σημαντικό όταν το νοικοκυριό ζει σε αγροτική ή ημιαστική περιοχή, ενώ μειώνεται όταν διαμένει σε μεγάλο αστικό κέντρο. Αξιοπρόσεκτο, όμως, είναι το γεγονός ότι όταν ως δείκτης ευημερίας χρησιμοποιείται η καταναλωτική δαπάνη ή το μόνιμο εισόδημα, *ceteris paribus*, τα νοικοκυριά των ημιαστικών περιοχών εμφανίζονται να διατρέχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να είναι φτωχά από εκείνα των αγροτικών περιοχών. Όταν η ομαδοποίηση γίνεται με βάση τον τύπο του νοικοκυριού, μεγαλύτερες πιθανότητες να καταταγούν ως φτωχά έχουν τα ηλικιωμένα άτομα και τα μέλη πολυμελών νοικοκυριών, αν και πρέπει να επισημανθεί ότι τα ηλικιωμένα άτομα δεν εμφανίζουν στατιστικά σημαντική πιθανότητα φτώχειας με βάση το τρέχον εισόδημά τους. Παραδόξως, η πιθανότητα να καταταγούν τα μέλη των μονογονεακών νοικοκυριών ως φτωχά αυξάνει στατιστικά σημαντικά με βάση το τρέχον εισόδημα και το μόνιμο εισόδημα, ενώ μειώνεται με βάση την καταναλωτική δαπάνη (αν και ο σχετικός συντελεστής δεν είναι στατιστικά σημαντικός). Τα αποτελέσματα της ομαδοποίησης με βάση την επαγγελματική κατάσταση του αρχηγού δείχνουν ότι η

πιθανότητα να καταταγούν τα μέλη ενός νοικοκυριού ως φτωχά μειώνεται σημαντικά όταν το νοικοκυριό έχει αρχηγό εργοδότη, στέλεχος ή ελεύθερο επαγγελματία, ή μισθωτό υπάλληλο εκτός γεωργίας. Αντίθετα, *ceteris paribus*, τα νοικοκυριά με άνεργο αρχηγό εμφανίζονται να έχουν εξαιρετικά υψηλή πιθανότητα να βρεθούν κάτω από τη γραμμή φτώχειας, ενώ το ίδιο ισχύει σε μικρότερο βαθμό και για τα νοικοκυριά με αρχηγό συνταξιούχο. Ιδιαίτερα ενδιαφέροντα είναι τα αποτελέσματα του Πίνακα 4 σε σχέση με την άλλη ομάδα με υψηλή συμβολή στη διαμόρφωση του συνολικού ποσοστού φτώχειας, δηλαδή τα νοικοκυριά με αρχηγό απασχολούμενο στον αγροτικό τομέα. Τα σχετικά αποτελέσματα δείχνουν ότι ο πρωτογενής παραγωγός δεν πρέπει να αναζητηθεί στην απασχόληση του αρχηγού στον πρωτογενή τομέα παραγωγής αλλά αλλού (πιθανότατα στο χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο του). Τα αποτελέσματα του τελευταίου τμήματος του Πίνακα 4 δείχνουν ότι η πιθανότητα φτώχειας μειώνεται όσο αυξάνεται το επίπεδο εκπαίδευσης του αρχηγού του νοικοκυριού. Όπως ήταν αναμενόμενο, τα νοικοκυριά με αρχηγό πτυχιούχο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης έχουν μικρότερες πιθανότητες φτώχειας από τα νοικοκυριά με αρχηγό που έχει απολυτήριο λυκείου ή γυμνασίου, ενώ ακόμα και όταν απομονωθεί η επίδραση διαφόρων άλλων παραγόντων, η πιθανότητα των νοικοκυριών με αρχηγούς άτομα που δεν ολοκλήρωσαν την πρωτοβάθμια εκπαίδευση να βρεθούν κάτω από τη γραμμή φτώχειας εμφανίζεται εξαιρετικά υψηλή.

Τέλος, στον Πίνακα 5 επιχειρείται σύγκριση των επιπέδων ανισότητας και (σχετικής) φτώχειας της Ελλάδας με κράτη-μέλη της ΕΕ. Οι εκτιμήσεις αυτές αναφέρονται στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Οι εκτιμήσεις των δεικτών ανισότητας για όλες τις χώρες εκτός της Ελλάδας προέρχονται από σχετική μελέτη του ΟΟΣΑ [Atkinson κ.α. (1995)] ενώ οι εκτιμήσεις για την Ελλάδα προέρχονται από την εφαρμογή της μεθοδολογίας που χρησιμοποιήθηκε σ' αυτή τη μελέτη στα στοιχεία της ΕΟΠ του 1987/88. Οι χρησιμοποιούμενες κατανομές είναι κατανομές ισοδύναμου χρηματικού εισοδήματος κατά κεφαλή και τα σχετικά αποτελέσματα δείχνουν ότι ανεξάρτητα από το χρησιμοποιούμενο δείκτη, η ανισότητα στην Ελλάδα εμφανίζεται υψηλότερη απ' ό,τι σε όλες τις υπόλοιπες χώρες για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμες πληροφορίες. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι διαφορές στα επίπεδα ανισότητας είναι κραυγαλέες (έως και υπερδιπλάσια τιμή στην περίπτωση της Ελλάδας). Πάντως, πρέπει να επισημανθεί ότι το γεγονός ότι ο ορισμός του εισοδήματος που χρησιμοποιείται στις δύο πρώτες στήλες του Πίνακα 5 δεν συμπεριλαμβάνει μη χρηματικά εισοδήματα (τεκμαρτά εισοδήματα, παροχές σε είδος, τεκμαρτά ενοίκια, κ.λ.π.) σε ένα βαθμό υπερεκτιμά τους δείκτες ανισότητας της Ελλάδας σε σχέση με τις περισσότερες από τις υπόλοιπες χώρες. Πράγματι, τα μη χρηματικά εισοδήματα αποτελούν σχετικά υψηλότερο ποσοστό του συνολικού εισοδήματος των νοικοκυριών της χώρας μας σε σύγκριση με αυτές τις χώρες και, επιπλέον, έχουν μεγαλύτερη βαρύτητα στο εισόδημα των φτωχότερων στρωμάτων του πληθυσμού (ιδίως η κατανάλωση ίδιας παραγωγής). Επομένως, αν η σύγκριση γινόταν σε όρους συνολικού εισοδήματος (πραγματικού και τεκμαρτού), ενδεχομένως η θέση της χώρας μας να μην εμφανιζόταν τόσο δυσμενής. Ως προς τις συγκρίσεις των επιπέδων φτώχειας, αυτές προέρχονται από σχετική μελέτη της ΕΕ [Hagenaars κ.α. (1994)] και αναφέρονται επίσης στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Οι γραμμές φτώχειας που χρησιμοποιούνται είναι διαφορετικές για κάθε χώρα και αντιστοιχούν στο 50% της μέσης ισοδύναμης καταναλωτικής δαπάνης (CE) και μέσου ισοδύναμου τρέχοντος εισοδήματος (CI) κατά κεφαλή. Και πάλι η Ελλάδα εμφανίζεται σε σχετικά δυσμενή θέση. Στην περίπτωση που οι υπολογισμοί γίνονται με βάση την κατανομή καταναλωτικής

δαπάνης μόνο η Πορτογαλία και η Ιταλία εμφανίζονται να έχουν υψηλότερο επίπεδο φτώχειας, ενώ όταν χρησιμοποιείται η κατανομή διαθέσιμου εισοδήματος, το ποσοστό φτώχειας της Ελλάδας εμφανίζεται να είναι χαμηλότερο μόνο του αντιστοίχου ποσοστού της Μεγ. Βρετανίας.

4. Συμπεράσματα

Στη μελέτη αυτή εξετάστηκαν η δομή και οι προσδιοριστικοί παράγοντες της οικονομικής ανισότητας και της φτώχειας στην Ελλάδα, με βάση τα πρωτογενή στοιχεία της ΕΟΠ 1993/94. Τα αποτελέσματά της συμπληρώνουν τα αποτελέσματα προηγούμενων μελετών των συγγραφέων [Tsakloglou (1990, 1992, 1993, 1997), Mitrakos και Tsakloglou (1997), Tsakloglou και Panopoulou (1997)]. Η ανάλυση βασίστηκε σε κατανομές ισοδύναμης καταναλωτικής δαπάνης και ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος κατά κεφαλή, όπως επίσης και στην κατανομή μίας προσέγγισης του “μονίμου εισοδήματος” των μελών του πληθυσμού. Αναφορικά με την ανισότητα, τα εμπειρικά αποτελέσματα δείχνουν, ότι παρά τις σημαντικές διαφορές στα μέσα επίπεδα ευημερίας των διαφόρων ομάδων του πληθυσμού, η συνολική ανισότητα οφείλεται σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό σε διαφορές εντός των διαφόρων κοινωνικο-οικονομικών ομάδων παρά σε διαφορές μεταξύ των ομάδων αυτών. Το αποτέλεσμα αυτό είναι ιδιαίτερα ισχυρό όταν ο πληθυσμός ομαδοποιείται με βάση το βαθμό αστικότητας, τον τύπο του νοικοκυριού ή την επαγγελματική κατάσταση του αρχηγού του νοικοκυριού. Σ’ αυτές τις περιπτώσεις, το 85%-94% της συνολικής ανισότητας αποδίδεται σε διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των μελών (“εντός”) των διαφόρων ομάδων. Δηλαδή, ακόμα και ολοσχερής εξάλειψη των ανισοτήτων μεταξύ των ομάδων αυτών η οποία, όμως, θα αφήνει άθικτες τις διαφορές “εντός” των διαφόρων ομάδων, όσο κόστος και αν συνεπάγεται, δεν θα μειώσει τη συνολική ανισότητα περισσότερο από 6%-15%. Αντίθετα, στην περίπτωση που ο πληθυσμός ομαδοποιείται - σε πέντε μόλις ομάδες - με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης του αρχηγού του νοικοκυριού έως και το 25.5% της συνολικής ανισότητας μπορεί να αποδοθεί σε ανισότητες “μεταξύ” των ομάδων αυτών. Με άλλα λόγια, οι εκπαιδευτικές ανισότητες φαίνεται να είναι στενά συνδεδεμένες με τις οικονομικές ανισότητες.

Ως προς τη δομή της φτώχειας, τα αποτελέσματα της μελέτης δείχνουν ότι δυσανάλογα υψηλή συμβολή στη διαμόρφωση της συνολικής φτώχειας έχουν τα μέλη των αγροτικών νοικοκυριών, οι ηλικιωμένοι, τα μέλη νοικοκυριών με αρχηγό απασχολούμενο του πρωτογενή τομέα, συνταξιούχο ή άνεργο και τα μέλη των νοικοκυριών με αρχηγό άτομο χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου. Η συνδυασμένη ανάλυση όλων αυτών των μεταβλητών δείχνει ότι όταν απομονωθεί η (σημαντική) αλληλεπίδρασή τους, ως κατεξοχήν πτωχογόνοι παράγοντες προβάλλουν το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, η κατάσταση ανεργίας του αρχηγού του νοικοκυριού και η διαμονή σε ημιαστικές και αγροτικές περιοχές ενώ, αντίθετα, η απασχόληση του αρχηγού στον πρωτογενή τομέα και η μεγάλη ηλικία δεν διατηρούν πάντοτε την οικονομική ή/και στατιστική τους σημαντικότητα όταν λαμβάνεται υπόψη και η επίδραση των υπολοίπων μεταβλητών. Τέλος, τα αποτελέσματα των διεθνών συγκρίσεων δείχνουν ότι η Ελλάδα πρέπει να θεωρηθεί ως χώρα υψηλής ανισότητας και σχετικής φτώχειας σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της ΕΕ.⁹

9. Για προτάσεις κοινωνικής και οικονομικής πολιτικής που απορρέουν από τα συμπεράσματα της μελέτης βλ. Μητράκος και Τσακλόγλου (1997) και Tsakloglou και Panopoulou (1997).

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- Abul Naga R. (1994) "Identifying the poor: A multiple indicator approach", London School of Economics, Distributional Analysis Research Programme, Discussion Paper No 9.
- Atkinson A.B. (1991) "Comparing poverty rates internationally: Lessons from recent studies in developed countries", *World Bank Economic Review* 5, σελ. 3-21.
- Atkinson A.B., Rainwater M. and Smeeding T. (1995) *Income distribution in OECD countries*, OECD, Paris.
- Blundell, R. και Lewbel, A. (1991), "The information content of equivalence scales", *Journal of Econometrics* 50, σελ. 49-68.
- Buhmann B., Rainwater L., Schmaus G. και Smeeding T. (1988) "Equivalence scales, well-being, inequality and poverty: Estimates across ten countries using the LIS database", *Review of Income and Wealth* 34, σελ. 115-142.
- Chaudhuri S. και Ravallion M. (1994) "How well do static indicators identify the chronically poor?", *Journal of Public Economics* 53, σελ. 367-394.
- Coutler F.A.E, Cowell F.A. και Jenkins S.P. (1992a) "Equivalence scale relativities and the extent of inequality and poverty", *Economic Journal* 102, σελ. 1067-1082.
- Coulter F.A.E, Cowell F.A. και Jenkins S.P. (1992b) "Differences in needs and assessment of income distributions", *Bulletin of Economic Research* 44, σελ. 77-122.
- Cowell F.A. (1995) *Measuring inequality*, (2η εκδ.), LSE Handbooks in Economics Series, London.
- Deaton A.S. και Muellbauer J. (1980) *Economics and consumer behavior*, Cambridge University Press, New York.
- Foster J.E., Greer J. and Thorbecke E. (1984) "A class of decomposable poverty measures", *Econometrica* 52, pp. 761-766.
- Friedman M. (1957) *A theory of consumption function*, Princeton University Press, Princeton.
- Hagenaars A.J.M., de Vos K. και Zaidi M. A.(1994) *Poverty statistics in the late 1980s: Research based on micro-data*, Eurostat Theme 3, Series C, Luxembourg.
- Kakwani N. (1980) *Income inequality and poverty*, Oxford University Press, New York.
- Kanellopoulos C.N. και Psacharopoulos G. (1997). "Private education expenditure in a 'free education' country: the case of Greece", *International Journal of Educational Development* 17, σελ. 73-81.
- Lambert P.J. (1993) *The distribution and redistribution of income: A mathematical analysis*, (2η εκδ.), Manchester University Press, Manchester.
- Lambropoulos H. και Psacharopoulos G. (1992). Educational expansion and earnings differentials in Greece, *Comparative Education Review* 36, σελ. 52-70.
- Livada A., Kandilorou H. και Tzortzopoulos P. (1996) "Equivalence scales corrected for heteroscedasticity", *Sankya*, Series B, 58.
- Loizides G. και Giahalis V. (1991) "Poverty profiles in Greece: a probabilistic approach", *Greek Economic Review* 13.

- Mercader M. (1997) "Identifying low standards of living: Evidence from Spain", Universitat Autònoma de Barcelona, Departament d'Economia Aplicada, Working paper 97.02, Barcelona, Spain.
- Mitrakos T. και Tsakoglou P. (1997) "An anatomy of inequality: Greece 1988", Athens University of Economics and Business, Department of International and European Economic Studies, Discussion paper 07-97 (υπό δημοσίευση στο *Bulletin of the International Statistical Institute*)
- Patrinos H.A. (1992). Higher education finance and economic inequality in Greece, *Comparative Education Review* 36, σελ. 298-308.
- Petmesidou M. (1996) "Greece, Turkey and Cyprus: Poverty research in a policy vacuum", in E. Oyen, S.M. Miller and S. Abdus Samad (eds.) *Poverty: A global review*, Scandinavian University Press, Oslo-Stockholm-Copenhagen-Boston.
- Psacharopoulos G. (1988). Efficiency and equity in Greek higher education, *Minerva* 26, σελ. 119-137.
- Sen A.K. (1992) *Inequality re-examined*, Oxford University Press.
- Sen A.K. (1997) *On economic inequality*, (2η εκδ., σε συνεργασία με J.E. Foster), Clarendon Press, Oxford.
- Theil H. (1967) *Economics and information theory*, North Holland, Amsterdam.
- Tsakoglou P. (1990) "Aspects of poverty in Greece", *Review of Income and Wealth* 36, 1990, σελ. 381-402.
- Tsakoglou P. (1991) "Estimation and comparison of two simple models of equivalence scales for the cost of children", *Economic Journal* 101, σελ. 343-357.
- Tsakoglou P. (1992) "Multivariate decomposition of inequality: Greece 1974, 1982", *Greek Economic Review* 14, σελ. 89-102.
- Tsakoglou P. (1993) "Aspects of inequality in Greece: Measurement, decomposition and inter-temporal change: 1974, 1982", *Journal of Development Economics* 40, σελ. 53-74.
- Tsakoglou P. (1996) "Changes in inequality in Greece in the 1970s and the 1980s", στο Gottschalk P., Gustafsson B. and Palmer E. (επιμ.) *Changing patterns in the distribution of economic welfare: What happened during the 1980?*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Tsakoglou P. και Antoninis M. (1997). "On the distributional impact of public education: Evidence from Greece", Athens University of Economics, Department of International and European Economic Studies Discussion Paper No 97-01 (υπό δημοσίευση στο *Economics of Education Review*).
- Tsakoglou P. και Panopoulou G. (1997) "Who are the poor? Analysing poverty under alternative concepts of resources and equivalence scales", Athens University of Economics and Business, Department of International and European Economic Studies, Discussion paper 08-97 (υπό δημοσίευση στο *Journal of European Social Policy*).
- Zeldes S. (1989) "Consumption and liquidity constraints: An empirical investigation", *Journal of Political Economy* 97, σελ. 305-346.
- Μητράκος Θ. και Τσακλόγλου Π. (1996) "Μελέτες για τις οικονομικές ανισότητες στην Ελλάδα: Επισκόπηση, μεθοδολογικά προβλήματα, τάσεις και προοπτικές", Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σπουδών, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Discussion Paper No 96-06.

- Μητράκος Θ. (1997) “Ορισμοί, μεθοδολογικά προβλήματα και διορθώσεις των στοιχείων των ΕΟΠ”, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών (αδημοσίευτο χειρόγραφο).
- Μητράκος Θ. και Τσακλόγλου Π. (1997) “Η δομή των οικονομικών ανισοτήτων στην Ελλάδα”, (υπό δημοσίευση στο Α. Κιντής (επιμ.) *Διαμόρφωση Εθνικής Πολιτικής για το μέλλον της Ελληνικής Οικονομίας*).
- Τσακλόγλου Π. (1993) “Το φαινόμενο της φτώχειας στην Ελλάδα”, στο *Διαστάσεις Κοινωνικής Πολιτικής σήμερα*, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα.
- Χρυσάκης Μ. (1993) “Ο ρόλος της εκπαίδευσης στην καταπολέμηση της φτώχειας”, στο *Διαστάσεις της Κοινωνικής Πολιτικής σήμερα*, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα.
- Ψαχαρόπουλος Γ. και Καζαμίας Α. (1985) *Παιδεία και ανάπτυξη στην Ελλάδα: κοινωνική και οικονομική μελέτη της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης*, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα.

Πίνακας 1. Αναταξινόμηση των νοικοκυριών με βάση το διαθέσιμο εισόδημα και την καταναλωτική δαπάνη τους
(% συνολικού πληθυσμού)

		Διαθέσιμο Εισόδημα										
		Δεκατημόρια										
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Καταναλωτική Δαπάνη	Δεκατημόρια	1	5.0	2.4	1.2	0.4	0.5	0.3	0.1	0.1	0.1	
		2	2.2	2.4	1.9	1.3	1.0	0.6	0.4	0.2	0.1	0.1
		3	1.1	1.8	1.8	1.6	1.4	0.9	0.6	0.6	0.1	0.1
		4	0.7	1.3	1.7	1.6	1.4	1.4	0.9	0.6	0.3	0.2
		5	0.4	0.7	1.3	1.7	1.4	1.4	1.1	1.0	0.7	0.3
		6	0.3	0.6	0.9	1.5	1.4	1.5	1.5	1.0	1.1	0.3
		7	0.1	0.4	0.5	0.9	1.1	1.5	1.7	1.7	1.4	0.6
		8	0.1	0.3	0.4	0.6	0.8	1.3	1.6	1.8	2.0	1.1
		9	0.1	0.1	0.3	0.3	0.7	0.9	1.2	1.7	2.3	2.5
		10	0.1		0.1	0.1	0.4	0.3	0.8	1.4	2.0	4.9

Πίνακας 2. Δεκατημόρια και δείκτες μέτρησης της συνολικής ανισότητας και φτώχειας

Δεκατημόρια και Δείκτες Ανισότητας και Φτώχειας	Καταναλωτική Δαπάνη	Τρέχον Εισόδημα	Μόνιμο Εισόδημα
1	3.20	2.97	4.13
2	4.76	4.68	5.75
3	5.92	5.80	6.81
4	7.01	6.94	7.76
5	8.06	7.96	8.66
6	9.26	9.12	9.67
7	10.68	10.56	10.82
8	12.48	12.36	12.19
9	15.23	15.05	14.28
10	23.42	24.56	19.92
Gini	0.3063	0.3189	0.2434
Atkinson (e=0.5)	0.0754	0.0842	0.0476
Atkinson (e=2.0)	0.2743	0.2945	0.1800
Theil	0.1566	0.1808	0.0977
Μέση Λογ/κή Απόκλιση	0.1574	0.1737	0.0979
Διακ/ιση Λογαριθμων	0.3183	0.3428	0.1974
Ποσοστό Φτώχειας	0.1515	0.1694	0.0798
Foster κ. α.	0.0130	0.0166	0.0041

Πίνακας 3. Μονομεταβλητή διάσπαση των δεικτών ανισότητας και φτώχεις κατά πληθυσμιακές ομάδες

Κριτήρια ομαδοποίησης:	Πληθυσμιακή Μερίδα	Μέση ισοδύναμη:			Μέση Λογαριθμική Απόκλιση (N)			Ποσοστό Φτώχειας (P)			Δείκτης των Foster κ.α. (F)		
		CE	CI	PI	CE	CI	PI	CE	CI	PI	CE	CI	PI
1. Μέγεθος Δήμου ή Κοινότητας διαμονής													
Δήμοι 100.000 κατοίκων και άνω	46.30	112.61	115.30	111.88	0.1353 (43.26)	0.1485 (42.08)	0.0833 (42.85)	0.0948 (28.97)	0.0913 (24.95)	0.0354 (20.53)	0.0070 (24.93)	0.0069 (19.24)	0.0016 (18.06)
Δήμοι 10.000-100.000 κατοίκων	16.89	101.38	97.71	100.16	0.1285 (14.99)	0.1219 (12.60)	0.0716 (13.44)	0.1199 (13.37)	0.1291 (12.87)	0.0503 (10.65)	0.0089 (11.56)	0.0099 (10.07)	0.0021 (8.65)
Ημιαστικές περιοχές	11.95	88.52	89.46	90.15	0.1428 (11.79)	0.1219 (8.92)	0.0859 (11.41)	0.2237 (17.64)	0.2275 (16.05)	0.1223 (18.31)	0.0170 (15.63)	0.0230 (16.56)	0.0056 (16.32)
Αγροτικές περιοχές	24.86	81.09	78.12	82.50	0.1368 (23.48)	0.1673 (25.45)	0.0849 (23.45)	0.2438 (39.99)	0.3144 (46.12)	0.1623 (50.54)	0.0250 (47.79)	0.0362 (54.19)	0.0093 (56.37)
• Ανισότητα “εντός” ομάδων					93.52%	89.05%	91.15%						
• Ανισότητα “μεταξύ” ομάδων					6.48%	10.95%	8.85%						
2. Είδος νοικοκυριού													
Ένα άτομο κάτω των 65 ετών	3.46	124.96	116.43	118.26	0.1556 (3.72)	0.1814 (3.84)	0.1005 (3.87)	0.0850 (1.94)	0.1078 (2.20)	0.0471 (2.04)	0.0075 (2.00)	0.0115 (2.40)	0.0020 (1.69)
Ένα άτομο 65 ετών και άνω	3.80	71.89	75.77	77.23	0.1808 (4.75)	0.1920 (4.47)	0.1126 (4.76)	0.3787 (9.50)	0.3106 (6.97)	0.2371 (11.29)	0.0480 (14.03)	0.0500 (11.45)	0.0194 (17.98)
Ζευγάρι χωρίς παιδιά (και οι δύο κάτω των 65 ετών)	7.64	116.12	117.58	111.82	0.1591 (8.39)	0.1748 (8.17)	0.0919 (7.80)	0.1116 (5.63)	0.1179 (5.32)	0.0462 (4.42)	0.0077 (4.53)	0.0104 (4.79)	0.0021 (3.91)
Ζευγάρι χωρίς παιδιά (τουλάχιστον ένας 65 ετών και άνω)	8.98	80.18	82.96	84.09	0.1650 (10.24)	0.1915 (10.53)	0.1071 (10.69)	0.2998 (17.77)	0.2999 (15.90)	0.1830 (20.59)	0.0305 (21.07)	0.0355 (19.20)	0.0107 (23.44)
Ζευγάρι με ένα παιδί έως 18 ετών	8.50	122.07	119.73	117.44	0.1256 (7.38)	0.1664 (8.66)	0.0826 (7.81)	0.0646 (3.62)	0.1101 (5.52)	0.0408 (4.35)	0.0049 (3.20)	0.0085 (4.35)	0.0014 (2.90)
Ζευγάρι με δύο παιδιά έως 18 ετών	18.77	108.59	103.76	106.49	0.1128 (14.62)	0.1218 (13.99)	0.0672 (14.02)	0.0789 (9.78)	0.1053 (11.67)	0.0281 (6.61)	0.0044 (6.35)	0.0076 (8.59)	0.0012 (5.49)

Κριτήρια ομαδοποίησης:	Πληθυσμιακή Μερίδα	Μέση ισοδύναμη:			Μέση Λογαριθμική Απόκλιση (N)			Ποσοστό Φτώχειας (P)			Δείκτης των Foster κ.α. (F)		
		CE	CI	PI	CE	CI	PI	CE	CI	PI	CE	CI	PI
Ζευγάρι με τρία ή περισσότερα παιδιά έως 18 ετών	5.94	90.90	80.17	89.42	0.1147 (4.70)	0.1570 (5.71)	0.0790 (5.21)	0.1403 (5.49)	0.2745 (9.61)	0.1138 (8.46)	0.0130 (5.93)	0.0324 (11.57)	0.0066 (9.55)
Μονογονεακά νοικοκυριά	1.45	112.76	96.89	106.21	0.1379 (1.38)	0.1750 (1.55)	0.0913 (1.47)	0.0919 (0.87)	0.2326 (1.98)	0.0826 (1.49)	0.0082 (0.91)	0.0241 (2.09)	0.0032 (1.12)
Άλλα νοικοκυριά	41.44	94.26	98.50	96.61	0.1342 (38.40)	0.1523 (38.62)	0.0829 (38.17)	0.1659 (45.38)	0.1658 (40.56)	0.0784 (40.71)	0.0131 (41.76)	0.0143 (35.70)	0.0033 (33.35)
• Ανισότητα “εντός” ομάδων					93.58%	95.54%	93.78%						
• Ανισότητα “μεταξύ” ομάδων					6.42%	4.46%	6.22%						
3. Επαγγελματική κατάσταση αρχηγού													
Εργοδότης εκτός Γεωργίας	4.73	146.73	152.97	137.84	0.1309 (4.28)	0.2206 (6.39)	0.0868 (4.56)	0.0299 (0.93)	0.0607 (1.69)	0.0046 (0.27)	0.0007 (0.25)	0.0055 (1.57)	0.0000 (0.00)
Στελέχη και Ελεύθεροι Επαγγελματίες εκτός Γεωργίας	6.85	119.74	121.86	116.75	0.1439 (6.81)	0.1681 (7.05)	0.0870 (6.62)	0.0805 (3.63)	0.0944 (3.81)	0.0301 (2.58)	0.0053 (2.79)	0.0075 (3.09)	0.0013 (2.17)
Αυτοαπασχολούμενος εκτός Γεωργίας	7.07	94.60	86.96	93.98	0.0998 (4.87)	0.1031 (4.46)	0.0535 (4.20)	0.1158 (5.40)	0.1795 (7.49)	0.0496 (4.39)	0.0056 (3.05)	0.0108 (4.60)	0.0010 (1.72)
Εργαζόμενος στη Γεωργία	12.38	82.23	78.82	83.39	0.1219 (10.43)	0.1430 (10.84)	0.0721 (9.92)	0.2175 (17.77)	0.2721 (19.89)	0.1304 (20.23)	0.0172 (16.38)	0.0249 (18.57)	0.0051 (15.40)
Μισθωτός εργάτης στον ιδιωτικό τομέα, εκτός Γεωργίας	11.01	86.92	86.22	89.13	0.1033 (7.86)	0.1102 (7.43)	0.0595 (7.28)	0.1569 (11.40)	0.1648 (10.71)	0.0653 (9.01)	0.0121 (10.25)	0.0145 (9.62)	0.0034 (9.13)
Μισθωτός υπάλληλος στον ιδιωτικό τομέα, εκτός Γεωργίας	7.07	126.91	129.44	123.60	0.1229 (6.00)	0.1474 (6.38)	0.0779 (6.12)	0.0537 (2.50)	0.0558 (2.33)	0.0252 (2.23)	0.0034 (1.85)	0.0036 (1.53)	0.0008 (1.38)
Μισθωτός εργάτης στο δημόσιο τομέα, εκτός Γεωργίας	3.77	100.50	95.82	99.84	0.0919 (2.40)	0.0870 (2.01)	0.0522 (2.19)	0.0741 (1.84)	0.1098 (2.44)	0.0131 (0.62)	0.0027 (0.78)	0.0086 (1.95)	0.0009 (0.83)
Μισθωτός υπάλληλος στο δημόσιο τομέα, εκτός Γεωργίας	11.61	126.45	127.18	123.18	0.0934 (7.49)	0.0859 (6.10)	0.0514 (6.63)	0.0230 (1.76)	0.0117 (0.80)	0.0000 (0.00)	0.0005 (0.45)	0.0004 (0.28)	0.0000 (0.00)
Άνεργος	2.70	82.33	75.25	81.83	0.1594 (2.97)	0.1554 (2.57)	0.0887 (2.66)	0.2633 (4.69)	0.3185 (5.08)	0.1716 (5.81)	0.0245 (5.09)	0.0368 (5.99)	0.0070 (4.61)

Κριτήρια ομαδοποίησης:	Πληθυσμιακή Μερίδα	Μέση ισοδύναμη:			Μέση Λογαριθμική Απόκλιση (N)			Ποσοστό Φτώχειας (P)			Δείκτης των Foster κ.α. (F)		
		CE	CI	PI	CE	CI	PI	CE	CI	PI	CE	CI	PI
Συνταξιούχος	24.17	86.18	89.11	89.53	0.1518 (25.34)	0.1711 (25.31)	0.0971 (26.08)	0.2364 (37.71)	0.2372 (33.84)	0.1375 (41.65)	0.0243 (45.18)	0.0288 (41.93)	0.0089 (52.47)
Άλλη επαγγελματική κατάσταση	8.61	91.69	91.65	93.16	0.1593 (9.47)	0.1690 (8.90)	0.0984 (9.41)	0.2166 (12.30)	0.2378 (12.07)	0.1225 (13.20)	0.0207 (13.69)	0.0212 (10.98)	0.0056 (11.75)
• Ανισότητα “εντός” ομάδων					87.91%	87.43%	85.68%						
• Ανισότητα “μεταξύ” ομάδων					12.09%	12.57%	14.32%						
4. Επίπεδο εκπαίδευσης αρχηγού													
Πτυχίο Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης	14.86	148.78	159.59	143.42	0.1133 (11.63)	0.1194 (10.86)	0.0651 (10.75)	0.0196 (1.92)	0.0100 (0.88)	0.0055 (1.02)	0.0010 (1.14)	0.0005 (0.45)	0.0001 (0.36)
Απολυτήριο Λυκείου	16.77	118.42	116.74	115.39	0.0986 (11.42)	0.1242 (12.75)	0.0605 (11.27)	0.0459 (5.08)	0.0662 (6.55)	0.0173 (3.64)	0.0026 (3.35)	0.0049 (4.95)	0.0006 (2.45)
Απολυτήριο Γυμνασίου	11.50	106.51	100.09	103.70	0.1209 (9.61)	0.1265 (8.91)	0.0688 (8.79)	0.0867 (6.58)	0.1177 (7.99)	0.0396 (5.71)	0.0060 (5.31)	0.0100 (6.93)	0.0016 (4.49)
Απολυτήριο Δημοτικού	39.17	84.59	83.70	87.07	0.1071 (28.97)	0.1240 (29.72)	0.0632 (27.50)	0.1752 (45.29)	0.2083 (48.15)	0.0908 (44.56)	0.0136 (40.97)	0.0188 (44.35)	0.0039 (37.25)
Δεν τελείωσε το Δημοτικό	17.70	71.44	70.10	75.14	0.1423 (17.39)	0.1398 (15.14)	0.0823 (16.18)	0.3511 (41.00)	0.3486 (36.40)	0.2035 (45.11)	0.0361 (49.12)	0.0407 (43.37)	0.0128 (55.23)
• Ανισότητα “εντός” ομάδων					79.01%	77.38%	74.50%						
• Ανισότητα “μεταξύ” ομάδων					20.99%	22.62%	25.50%						
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	100.00	100.00	100.00	100.00	0.1448	0.1634	0.0900	0.1515	0.1694	0.0798	0.0130	0.0166	0.0041

Πίνακας 4. Προσδιοριστικοί παράγοντες της πιθανότητας φτώχειας: Εκτίμηση υποδείγματος τύπου Logit

Κριτήρια ομαδοποίησης	CE		CI		PI	
	C	Exp(C)	C	Exp(C)	C	Exp(C)
Σταθερά	-1.805**		-1.634**		-3.211**	
1. Μέγεθος Δήμου ή Κοινότητας διαμονής						
Δήμοι 100.000 κατοίκων και άνω	-0.216**	0.805	-0.317**	0.728	-0.334**	0.716
Ημιαστικές περιοχές	0.627**	1.871	0.565**	1.759	0.860**	2.363
Αγροτικές περιοχές	0.397**	1.487	0.767**	2.153	0.848**	2.334
2. Είδος νοικοκυριού						
Ένα άτομο κάτω των 65 ετών	-0.534**	0.586	-0.580**	0.559	-0.216	0.805
Ένα άτομο 65 ετών και άνω	0.777**	2.174	0.054	1.055	0.865**	2.375
Ζευγάρι χωρίς παιδιά (και οι δύο κάτω των 65 ετών)	-0.205	0.814	-0.584**	0.557	-0.305	0.737
Ζευγάρι χωρίς παιδιά (τουλάχιστον ένας 65 ετών και άνω)	0.616**	1.851	0.131	1.139	0.703**	2.019
Ζευγάρι με ένα παιδί έως 18 ετών	-0.217	0.804	0.065	1.067	0.390*	1.476
Ζευγάρι με τρία ή περισσότερα παιδιά έως 18 ετών	0.299**	1.348	0.854**	2.349	1.087**	2.965
Μονογονεακά νοικοκυριά	-0.078	0.924	0.789**	2.201	0.760**	2.138
Άλλα νοικοκυριά	0.135	1.144	-0.285**	0.752	0.143	1.153
3. Επαγγελματική κατάσταση αρχηγού						
Εργοδότης εκτός Γεωργίας	-1.363**	0.255	-0.783**	0.457	-2.226**	0.107
Στελέχη και Ελεύθεροι Επαγγελματίες εκτός Γεωργίας	-0.550**	0.576	-0.438**	0.645	-0.577**	0.561
Αυτοαπασχολούμενος εκτός Γεωργίας	-0.308**	0.734	0.026	1.026	-0.267	0.765
Εργαζόμενος στη Γεωργία	-0.179**	0.836	-0.025	0.975	0.096	1.100
Μισθωτός υπάλληλος εκτός Γεωργίας	-0.645**	0.524	-0.984**	0.373	-0.823**	0.439
Άνεργος	0.853**	2.346	1.092**	2.980	1.392**	4.022
Συνταξιούχος	0.087	1.090	0.320**	1.377	0.512**	1.668
Άλλη επαγγελματική κατάσταση	0.165	1.179	0.437**	1.548	0.610**	1.840
4. Επίπεδο εκπαίδευσης αρχηγού						
Πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	-1.703**	0.182	-2.443**	0.086	-1.913**	0.147
Απολυτήριο Λυκείου	-1.030**	0.357	-0.810**	0.444	-1.063**	0.345
Απολυτήριο Γυμνασίου	-0.604**	0.546	-0.436**	0.646	-0.564**	0.568
Δεν τελείωσε το Δημοτικό	0.776**	2.172	0.645**	1.905	0.728**	2.070

Σημείωση: * =στατιστικά σημαντικό σε επίπεδο 5%, **=στατιστικά σημαντικό σε επίπεδο 1%

Πίνακας 5: Ανισότητα και φτώχεια στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΧΩΡΑ	Gini	Atkinson ($e=0.5$)	Ποσοστό φτώχειας (CE)	Ποσοστό φτώχειας (CI)
Βέλγιο	0.235	0.049	7.4	-
Γαλλία	0.296	0.077	14.7	14.4
Γερμανία	0.250	0.052	10.9	10.6
Δανία	-	-	3.9	8.8
Ελλάδα	0.336	0.095	18.7	17.3
Ιρλανδία	0.330	0.093	15.7	16.9
Ισπανία	-	-	16.9	13.7
Ιταλία	0.310	0.080	21.1	13.0
Λουξεμβούργο	0.238	0.046	11.1	5.7
Μεγ. Βρετανία	0.304	0.082	14.8	19.0
Ολλανδία	0.268	-	4.8	7.1
Πορτογαλία	-	-	24.5	17.2

ΠΗΓΕΣ: Για τους δείκτες Gini και Atkinson για όλες τις χώρες εκτός της Ελλάδας, Atkinson κ.α. (1995).
Για την Ελλάδα εκτιμήσεις των συγγραφέων. Για τα ποσοστά φτώχειας, Hagenaars κ.α. (1994).